

De bevolking van Weert, Nederweert en Stramproy in 1796

In de beginperiode van de Franse overheersing over de zuidelijke Nederlanden, welke een aanvang nam op 1 oktober 1795, werd krachtens de wet op de ordehandhaving van 10 Vendémiaire An IV (2 oktober 1795) een soort volkstelling voorgeschreven. Kantongewijs moesten in elke gemeente tellinglijsten worden aangelegd met de namen van de inwoners, hun geslacht, leeftijd, beroep, woonplaats alsook het tijdstip van vestiging in de gemeente en tenslotte het aantal kinderen beneden de 12 jaar per gezin. In het Departement van de Nedermaas werd deze maatregel in het begin van het jaar 1796 uitgevoerd.

Er schijnen geen gedetailleerde instructies gegeven te zijn over de wijze van tellen daar immers niet overal op dezelfde manier werd te werk gegaan. De lijsten van sommige gemeenten bevatten n.l. ook een opgave van het aantal woningen en het aantal gezinnen terwijl andere lijsten dit niet hebben. Over het algemeen geven de nog bewaard gebleven tellingstaten¹ een goed beeld van de toestanden op het einde van het Ancien Régime en zij zijn er a.h.w. de eindbalans van.

Bij het hanteren en bestuderen van deze stukken is echter een zekere voorzichtigheid geboden vanwege het feit, dat deze volkstelling niet overal even nauwkeurig en betrouwbaar werd uitgevoerd. De bekwaamheid van de ambtenaren, die met deze taak waren belast, speelde daarbij een rol alsook de houding van de burgerij tegenover het nieuwe bewind. Aangenomen mag worden, dat sommige personen de telling hebben gesaboteerd met het oog op de gevaren van een nauwkeurige registratie zoals b.v. de militieplicht. Ofschoon de tellinglijsten dus een zekere speelruimte laten tengevolge van kleine onnauwkeurigheden en onvolledigheden, kunnen er toch interessante demografische en sociaal-economische gegevens uit gedistilleerd worden zoals de leeftijdsopbouw van de bevolking, de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen, de gezinsamenstelling, de verhouding tussen de autochtone bevolking en vreemdelingen enz. Een nauwkeurige bestudering en verwerking van de tellingstaten van het Kanton Weert, bestaande uit de gemeenten Weert, Nederweert en Stramproy, geeft o.m. het volgende beeld te zien van de bevolking van deze drie gemeenten:

1. De bevolking van het Kanton Weert: ²

Allereerst dient opgemerkt te worden, dat in het Kanton Weert de lijsten vrij slordig zijn opgesteld. In de doorlopende nummering komen zeer veel fouten voor met het gevolg, dat ook de totaalcijfers niet kloppen.³ Na correctie van deze fouten blijkt het totale bevolkingscijfer voor het Kanton Weert in het jaar 1796 8205 te bedragen, waarvan 2097 kinderen beneden 12 jaar en 6108 inwoners ouder dan 12. De gemeente Weert telde 4469 inwoners⁴: 1081 beneden de leeftijd van 12 en 3388 ouder dan 12. Voor Nederweert bedroegen deze cijfers resp. 3081, 839 en 2242 en voor Stramproy 655, 177 en 478.

Aan de hand van de cijfers van de telstaten hebben wij enige tabellen opgesteld, waarin de bevolking van elk der drie gemeenten is onderverdeeld naar leeftijd, geslacht en herkomst alsmede naar straat of wijk. Een verdeling naar de gezinsamenstelling bleek niet mogelijk daar de tellinglijsten hiervoor te weinig houvast boden.

2. De bevolking van Weert:

a. Leeftijdstabel.

De leeftijdstabel hebben wij ingedeeld in drie leeftijdsklassen, n.l. personen beneden 12 jaar, tussen 12 en 65 jaar en ouder dan 65.

Wat de woonplaatsen betreft hebben wij dezelfde indeling aangehouden als de volkstellinglijsten, n.l. negen hoofdstraten binnen de stadswallen, vier voorpoorten of voorsteden (de bevolking van de Hoogpoort is vermoedelijk bij de Biest ingedeeld) en de buitenijen of gehuchten Altweert, Keent, Boshoven, Hushoven, Laar, Leuken (met de Biest), Tungalroy en Swartbroek.

Woonplaats	0-12 jaar	12-65 jaar	65 jaar en ouder	totaal
Maasstraat	34	183	22	239
Langstraat	37	149	15	201
Molenstraatje ⁵	27	72	2	101
Molenstraat	24	122	10	156
Beekstraat	75	349	27	451
Hoogstraat	59	201	18	278
Schoolstraat	32	65	8	105
Hogesteeweg	18	60	12	90
Hegstraat	10	49	12	71
Maaspoort	49	98	12	159
Langpoort	6	31	2	39
Molenpoort	21	61	2	84
Beekpoort	16	74	2	92
Altweert	65	123	7	195
Keent	80	213	8	301
Boshoven	128	247	3	378
Hushoven	33	169	9	211
Laar	127	288	13	428
Leuken en Biest	123	379	17	519
Tungalroy	85	133	7	225
Swartbroek	32	107	7	146
Totaal	1081	3173	215	4469

Omgerekend in percentages blijkt dan dat 24,19% van de Weertse bevolking jonger was dan 12 jaar en dat de leeftijdsklasse van 12-65 een percentage bereikte van 71% terwijl 4,81% ouder was dan 65. (De oudste inwoner was J. van Geenen, 94 jaar, die als kostganger verpleegd werd in het klooster Maria Wijngaard in de Maasstraat).

Opgemerkt kan nog worden, dat 1692 personen binnen de eigenlijke stad woonden (37,8%)⁶, 374 (8,3%) op de voorpoorten en 2403 (53,7%) op de gehuchten.

Bij het getal van 1692 burgers binnen de wallen is ook de gestichtsbevolking ten getale van 209 begrepen. Deze was verdeeld over 4 kloosters of onderwijsinrichtingen binnen de stad. Het klooster Maria Wijngaard van de Reguliere Kanunnikessen in de Maasstraat telde 53 bewoners (25 religieusen, 28 kostgangsters en inwonend personeel). Het convent van de Reguliere Kanunniken in de Molenstraat herbergde 12 personen en bij de zusters Penitenten-Recollectinnen in de Beekstraat verbleven 28 religieusen, 46 leerlingen en 6 kostgangsters. Op de twee z.g. Franse scholen in de Beekstraat tenslotte stonden 7 personeelsleden en 57 leerlingen ingeschreven. Het klooster van de Minderbroeders op de Biest, dus buiten de stadswallen, telde 27 kloosterlingen en 1 knecht zodat de totale gestichtsbevolking van Weert 237 bedroeg.

b. Geslachtstabel.

Aangezien bij de kinderen beneden 12 jaar geen geslacht is aangegeven, kunnen wij enkel voor de per-

Woonplaats	Man	Vrouw	Totaal
Maasstraat	73	132	205
Langstraat	79	85	164
Molenstraatje	35	39	74
Molenstraat	64	68	132
Beekstraat	166	210	376
Hoogstraat	108	111	219
Schoolstraat	34	39	73
Hogesteenweg	33	39	72
Hegstraat	27	34	61
Maaspoort	51	59	110
Langpoort	20	13	33
Molenpoort	31	32	63
Beekpoort	38	38	76
Altweert	62	68	130
Keent	113	108	221
Boshoven	121	129	250
Hushoven	85	93	178
Laar	142	159	301
Leuken en Biest	207	189	396
Tungelroy	76	64	140
Swartbroek	60	54	114
Totaal	1625	1763	3388

sonen boven de leeftijd van elf jaar een geslachtstabel opzetten.

Er was dus een klein vrouwenoverschot van 138.

c. Herkomsttabel

Interessant is een vergelijking tussen het aantal autochtone Weertenaren en de overige bevolking. Ook deze tabel heeft enkel betrekking op de personen boven 11 jaar.

Woonplaats	Weertenaren door geboorte	Weertenaren door vestiging	Totaal
Maasstraat	129	76	205
Langstraat	129	35	164
Molenstraatje	60	14	74
Molenstraat	86	46	132
Beekstraat	184	192	376
Hoogstraat	146	73	219
Schoolstraat	58	15	73
Hogesteenweg	50	22	72
Hegstraat	49	12	61
Maaspoort	82	28	110
Langpoort	30	3	33
Molenpoort	56	7	63
Beekpoort	66	10	76
Altweert	113	17	130
Keent	209	12	221
Boshoven	209	41	250
Hushoven	161	17	178
Laar	243	58	301
Leuken en Biest	324	72	396
Tungelroy	132	8	140
Swartbroek	112	2	114
Totaal	2628	760	3388

Het grote verschil tussen het aantal niet-Weertenaren binnen de stad (485) en buiten de stad (275) ligt voor de hand. Buiten de stad was het hoofdberoep landbouw en dit brengt gebondenheid aan de grond mee. Bovendien speelt in de stad de gestichtsbevolking mee.

d. Een overzicht van de beroepen.⁷

Een overzicht van de verschillende beroepsgroepen kan een belangrijke informatiebron betekenen voor de studie van de economische en sociale structuur van de bevolking. Om meerdere redenen echter bleek het maken van een betrouwbaar overzicht van de beroepen niet mogelijk. Vooreerst immers geven de tellinglijsten onder de kolom 'état ou profession' niet steeds het beroep van de persoon aan maar vaak enkel de verhouding tot het gezinshoofd zoals 'zoon', 'dochter', 'oom', 'kostganger' enz. Sommige beroepen zijn bovendien zo algemeen omschreven, dat een nadere specificatie niet mogelijk is; omschrijvingen als 'journalier' (dagloner), 'domestique'

(knecht), 'ouvrier' (werkman) en 'servante' (dienstmeid) worden door elkaar gebruikt en zeggen niets omtrent het eigenlijke beroep. Uit de voorhanden zijnde gegevens kon daarom geen volledige beroepentabel opgebouwd worden. Toch kunnen wij enigszins een beeld krijgen van de economische en sociale structuur van de gemeente in 1796 door een opsomming te geven van de wél vermelde beroepen.

In de bestuurssector treffen we dan aan: 1 vrede-rechter, 3 ambtenaren bij het vredegerecht, 1 ontvanger van de belastingen, 1 stadssecretaris en 10 dienstdoende of rustende priesters.

In de levensmiddelen en handelssector: 444 landbouwers en landbouwsters, 4 kooplieden (marchands en marchandes), 23 bakkers, 7 brouwers, 6 slaggers, 8 herbergiers en herbergiersters en 2 molenaars.

De diverse ambachten zijn vertegenwoordigd door: 56 schoenmakers, 55 wevers, 40 kleermakers, 24 spinsters, 16 naaisters, 21 timmerlieden, 10 hoefsmeden, 6 schrijnwerkers, 5 koperslaggers, 5 broekenmakers, 4 wagenmakers, 3 pruikenmakers of kappers, 3 blauwververs, 3 lintwevers, 3 kuipers, 3 metselaars, 3 glazenmakers, 2 hoedenmakers, 2 knopenmakers, 2 schilders, 2 touwslagers, 1 bleker, 1 zadelmaker, 1 leerlooier, 1 houtdraaier, 1 mandenmaker, 1 slotenmaker, 1 horlogemaker en 1 goudsmid.

Verder vinden we nog de volgende beroepen:

1 deurwaarder, 1 advocaat, 6 doktoren, 2 chirurgyns, 7 schoolmeesters, 1 koster, 1 orgelbouwer, 1 apotheker, 1 organist, 1 hovenier, 3 rijtuigverhuurders, 1 leiendekker, 2 renteniers, 1 kantoorbediende en 16 herdersjongens.

Van de niet-zelfstandige beroepen kunnen nog genoemd worden: 213 dienstboden, 86 knechten en werklieden en 160 dagloners en dagloonsters.

Als 'pauvres' of behoeftigen stonden 22 personen genoteerd en als 'fille dévote' (waarschijnlijk verdreven kloosterlingen) 9 inwonsters.

3. De bevolking van Nederweert:

De bevolking van Nederweert werd bij de volkstelling verdeeld over 8 straten of gehuchten. Wanneer wij voor Nederweert dezelfde tabellen aanhouden als voor Weert, krijgen wij het volgende overzicht:

a. Leeftijdstabel

Woonplaats	0-12 jaar	12-65 jaar	65 jaar en ouder	totaal
Kerkhof	68	179	13	260
Straatje	18	42	3	63
Staat	24	94	5	123
Schoor	98	175	14	287
Boeket	243	593	43	879
Heersel	141	451	42	634
Steer	149	330	18	497
Leveroy	98	224	16	338
Totaal	839	2088	154	3081

Omgerekend in percentages krijgen wij 27,23% voor de leeftijdsgroep beneden de 12 jaar, 67,77% voor de groep tussen 12 en 65 jaar en 5% voor de groep van 65 en ouder.

b. Geslachtstabel.

Woonplaats	Man	Vrouw	Totaal
Kerkhof	93	99	192
Straatje	24	21	45
Staat	50	49	99
Schoor	106	83	189
Boeket	324	312	636
Heersel	236	257	493
Steer	175	173	348
Leveroy	122	118	240
Totaal	1130	1112	2242

c. Herkomststabel.

Woonplaats	Nederweertenaar door geboorte	Nederweertenaar door vestiging	Totaal
Kerkhof	170	22	192
Straatje	42	3	45
Staat	97	2	99
Schoor	161	28	189
Boeket	586	50	636
Heersel	427	66	493
Steer	311	37	348
Leveroy	129	111	240
Totaal	1923	319	2242

d. Overzicht der beroepen.

Ook hier gelden dezelfde opmerkingen, die hierboven zijn gemaakt t.a.v. de beroepentabel van de gemeente Weert. In de volkstellinglijsten worden de volgende beroepen genoemd:

499 landbouw(st)ers, 160 dienstmeiden, 122 knechten, 90 daglo(o)n(st)ers, 21 wevers, 17 schoenmakers, 16 herdersjongens, 13 kleermakers, 13 timmerlieden, 8 herbergiers, 7 naaisters, 5 kuipers, 4 bakkers, 4 kooplieden, 3 spinsters, 3 leerlooiers, 3 metselaars, 2 slaggers, 2 lintwevers, 2 barbiers, 1 koster, 1 dokter, 1 chirurgijn, 1 molenaar.

Verder 4 dienstdoende of rustende priesters, 49 'pauvres' en 3 z.g. 'fille dévote'.

4. De bevolking van Stramproy:

Het dorp was samengesteld uit 6 gehuchten, ter plaatse 'rotten' genaamd en volgens deze 'rotten' zijn ook de bevolkingslijsten opgemaakt.

a. Leeftijdstabel

Woonplaats	0-12 jaar	12-65 jaar	65 jaar en ouder	totaal
Torenrot	58	157	9	224
Molenbroek	39	51	1	91
Bergerrot	17	92	4	113
Heyerrot	37	94	3	134
Breyvensrot	26	63	—	89
Molenbroekrot	—	4	—	4
Totaal	177	461	17	655

Omerekend in percentages zien wij dat de leeftijdsgroep van 0-12 jaar 27,2% van de totale bevolking uitmaakte, die van 12-65 jaar 70,38% en van de ouderen 2,6%.

b. Geslachtstabel.

Woonplaats	Man	Vrouw	Totaal
Torenrot	86	80	166
Molenbroek	30	22	52
Bergerrot	39	57	96
Heyerrot	49	48	97
Breyvensrot	33	30	63
Molenbroeksrot	2	2	4
Totaal	239	239	478

c. Herkomsttabel

Woonplaats	Geboortig van Stramproy	Geboortig van elders	Totaal
Torenrot	148	18	166
Molenbroek	51	1	52
Bergerrot	92	4	96
Heyerrot	87	10	97
Breyvensrot	63	—	63
Molenbroeksrot	4	—	4
Totaal	445	33	478

d. Overzicht der beroepen.

112 landbouw(st)ers, 19 knechten,
12 daglo(o)n(st)ers, 6 kleermakers,
4 herbergier(st)ers, 4 spinsters, 3 timmerlieden,
3 klompenmakers, 2 chirurgijns, 2 metselaars,
2 schoenmakers, 2 winkeliers, 2 dienstmeiden,

1 molenaar, 1 kuiper, 1 organist, 1 wever,
1 blauwverver en 1 smid.

J. Henkens

1)
R.A.L. Mstr. Inventaris der Archieven van het Arrondissement Maastricht en van het Departement van de Nedermaas (1794-1814) door Mr. H. Hardenberg en Dr. F. Nuyens. Inv. nrs. 1030-1062.

2)
Hardenberg en Nuyens, a.w. nr. 1061.

3)
De tellinglijsten geven de volgende cijfers: De gemeente Weert 1075 onder de 12 jaar en 3478 boven deze leeftijd; Nederweert resp. 840 en 2953 en Stramproy 175 en 478. De totaalcijfers zijn dan resp. 2090 en 6909, tesamen dus 8999.

4)
Volgens de tellingen van 1796 waren er in het hele Departement van de Nedermaas slechts drie steden met een inwoneraantal boven de 5000, n.l. Maastricht (17963), St. Truiden (6973) en Hasselt (5770).

5)
Dit is de huidige van Berlostraat.

6)
Op 1 september 1974 woonden er binnen datzelfde territorium slechts 945 inwoners.

7)
Zie hiervoor ook het weekblad 'Het Kanton Weert' 14 en 28 december 1945: in het jaar 1796' door Fr. Cunibertus Sloots O.F.M.